

УДК 81' 246.2

В.М.Демченко

ЕТИМОЛОГІЯ ПРІЗВИЩ УКРАЇНИ: ЧИННИКИ ДЕРЖАВНОСТІ

Анотація. У статті подано етимологічні розвідки українських прізвищ. Особливості походження прізвищ відбивають історичні етнічні переплетення на території України. У такому аспекті прізвище постає як віддзеркалення державних відносин.

Ключові слова: антропоніми, прізвищева назва, апелютив, топонім, гідронім, прізвисько.

Demchenko V.M. Etymology of the last names of Ukraine : factors of state system

Annotation. The etymologic features of the Ukrainian last names are given in the article. The features of origin of the last names represent the historical ethnic interlacing on territory of Ukraine. In such aspect the last name appears as a reflection of state relations.

Keywords: antroponime, name, apelative, toponime, hidronime, nickname.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Як ми вже зазначали раніше [1], ще древній Конфуцій зазначав, що виправлення справ у державі слід починати з виправлення імен: “Якщо імена не правильні, то і справи не можуть здійснюватись, і народ не знає, як себе поводити” [2, с. 4]. З цього зрозуміло, що будь-яка держава повинна дотримуватись національних традицій не лише у сферах економіки, культури, політики тощо, а й антропонімії. Людина цієї країни повинна розуміти, яка ж природа її власного прізвища – як і природа власного родоводу та історії власної нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історію українських прізвищ досліджували такі вчені-мовознавці, як І. Єфименко, І. Железняк, Ю. Карпенко, Ю. Редько та багато інших [3-6]. Долучилися до цього й ми [1; 2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте попри історичні дослідження у сфері антропонімії та правописні констатації важливу складову становлять етимологічні розвідки. Етимологія слів української мови досліджувалась багатьма вченими, серед яких – О. Горбач і В. Жайворонок, але саме прізвища конкретно не вивчались у такому розрізі.

Формулювання цілей статті. Ми ставимо за мету показати читачеві декілька етимологій українських прізвищ, які розкривають зокрема особливості етнічних контактів на території України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Почнемо з відапелютивних прізвищ.

З XV ст. в Україні зрідка траплялись офіційні власні назви, що виконували функції прізвища (у всякому разі юридичну – засвідчення особи). Вони були пов’язані з володіннями знаті: *Галицький, Черкаський* тощо. Далі вони стали популярні (через польський вплив) у колі духовенства: *Полоцький, Вишенський, Острозький*.

Через відомі етнічні контакти продуктивними на той час були й тюркські апелютиви, які згодом оформили офіційні українські прізвища:

Санчак означало “правитель, намісник” і мало в основі турецьку сему “прапор”;

Саранча – тюрк. “жовтий”. Хоча цілком можливе й вторинне творення прізвища – як асоціації до сем “чорний” (турок, нащадок турків) або “шкідливий” (як однойменна комаха);

Сердюк – тюрк. “охоронник гетьмана” (від тюрк. “провідник”);

Саксаган – тюрк. “сорока”, але безпосередньо походить від однозвучного гідроніма (притока Інгульця).

Що ж до семантики власне українських прізвиськ-прізвищ, то вона різноманітна і переважно метафорична:

Каплун – “кастрований півень” (особа характеризується за поведінкою);

Корочун – “смерть, різдво” (скоріше за все, за нелюдською поведінкою серед громади);

Куделя – “бавовна, жмутик конопель” (певно, за зовнішністю – волоссям, як *Кучма*);

Потебня – частина козачого сідла;

Іршан – “козел, хутро” (за ремеслом);

Галан – “півень” (за поведінкою, або добрим співом);

Ірванець – “порвана нитка на тканому полотні” (злидар);

Цюпа – від пол. “тісна кімната, “в’язниця” (фантазуйте самі);

Гевко – або вигукового характеру (*ге, гей*), або від *гевал* “неповороткий здоровань” (від пол. “селянин”, нім. “мішок”).

Як бачимо, такі лексичні одиниці більшою мірою діалектні, і тому визначити їх можна за відповідними словниками [7]. Попри це вони характеризуються беззаперечною етимологічною прозорістю (логічністю):

Деряба – “горлопан, склочник” (від *дряпати*);

Кулик – птах або “ряжений” (за поведінкою);

Халабурда (більш відомий варіант *Галабурда*) – “нехлюй” (за Фасмером, від “дешева бурда”);

Ковтун (*Колтун*) – “занехаяна людина” (від “сплутане волосся”);

Гамалія – “раб” (за знедоленістю);

Галайда – “бродяга” (таке ж саме значення);

Баль – “тюк” (могло характеризувати людину або за зовнішніми ознаками, або за діяльністю – торговою);

Катранник – “мінйло” (за родом діяльності, подібно – *Золотаренко, Лихвар*);

Рахуба – “рахівник”;

Руснак – “русин” (за походженням або ж і за зовнішністю);

Тетеря – бідна їжа (злидарі);

При всьому слід сказати і про більш пізні етнічно неукраїнські прізвища, які часто були присутні на етнічній території, а часом надавались і передавались у спадок українцям (таких вчені-ономасти нараховують 4 %):

1) єврейські *Таль* (за Фасмером, від давньоруського “заложник”), *Цимерман* (*Тимерман*) – від нім. “тесля”, гол. “корабельний тесля”;

2) тюркські *Хамзов* (*Хамза*) – від *хамса* (популярний у східних слов’ян різновид риби); *Аба* (*Габа*) від тур. *аба* – грубий вовняний матеріал (хоча можлива контамінація з грецьким через церковнослов’янську *Авва* “знавець писання” (порівн. *Аввакум*), оскільки зустрічається в Україні варіант *Абба* – В.Д);

3) російські *Цуканов* – від *цукан* “житель Воронезької губернії”, *Пойда* – від кольського “сира оленина” (є й український діалектний варіант – “непосидючий”), *Волобуєв* – від *волобуї* – “здоровий хлопець”.

Цікаво, що в середині XVII ст. на території Слобожанщини ще фіксувались давніші форми особових імен у росіян: *Ивашко Прокофьев сын Черкашенинъ, Васько Селуяновъ сын Кривоносоевъ, Сабинко Золотокинъ, Ондрюшка Черниговецъ*, де останнє належить українцю, бо власне ім’я має діалектну фонетику, а родові – український топонім.

До всього вищенаведеного слід додати, що євреї, які вимушені були брати інші прізвища (за бажанням чи поза ним), є зрештою носіями різноманітних за моделями антропонімів, серед яких можемо визначити:

1) етнічно прозорі: *Гольдберг, Беренітам, Перетц, Кац, Пестель, Зільберфарб, Марголіс, Коган, Левітан, Лівшиц, Губерман, Найман* тощо;

2) “напівпрозорі”: *Бродський, Жаботинський, Луначарський, Ясинський, Петрункевич, Калманович, Юзефович, Гуревич* (причому деякі можна визначити за контекстом: *Балтача* від пол. “жид”, хоча й виводиться традиційно від рум. “болото”, спорідненого з псл. *bolto);

3) певною мірою штучні: *Сіркін, Юдін, Хенкін, Хазанов, Свердлов, Елькін, Спекторов, Зускін, Красний, Абрамчук, Давидов, Жидков, Ільєнко*;

4) механічно взяті з місцевого антропонімікону: *Багалій, Щупак, Кулик, Забара, Липець, Балясна, Литваков, Литвинов, Багров, Дубнов* тощо.

Ми приділяємо непересічну увагу цьому факту, оскільки євреї відігравали значну роль на території України останні три століття, зокрема у створенні міської субкультури.

Могло бути й таке, що “етнічно прозорі” слова-назви (або марковані як єврейські) могли зрештою перейти до суто української родини, якщо наприклад німецька лексема позначала певний вид діяльності і перейшла таким чином до активного вжитку:

Грбар – “землекоп”;

Буркот – від нім. Бурке “житель” (або й слов’янського походження – від буркотіти – В.Д);

Цісар – від лат. caesar “цар” (звісно, метафоричне: або на позначення характеру, або від південно-західного діалектного “півень”);

Курман – “воловід”;

Лічман – “помічник чабана”;

Кучман – “чоловік із пишним волоссям” (можливо, що суфікс *-ман* було використано за аналогією до тодішніх типових у Західній Україні німецько-австрійських конструкцій);

Мольфар – “чарівник” (у Карпатах, типу Шаман на Сході);

Балясник – “пустун, базіка”.

Як ми вже переконались, етимологічно прозорі прізвища діалектного походження цікаві як своєю конкретикою, так і можливою метафоричністю:

Коляда – від лат. Calendae – римські Календи (язичницьке свято також і у східних слов’ян);

Протоєресько (єдина можлива етимологія – від *протоєрей*, хіба що нехарактерна для української мови морфема *прото-* вжита метафорично щодо головної частини *Єресько*, яка досить часто самостійно вживається в антропонімії);

Довбуш – певно від довбач “дятел”. З аналогічним значенням ще *Клюйдрєво*;

Копя – “картопля” (від копати);

Каплій – “п’яниця”;

Козолуп – “здирник” (певно що з прямим значенням – як професія, а не метафоричне);

Шлапак – “низька людина”;

Шмалько – “курєць” (ще: *Шмалей, Шмаглеї*);

Коряк – “лопата” (порівн. зі значенням “дерево, що погано росте”.

Матуля – “статевий чоловічий орган, пеніс” (певно, характеристика бабія).

Богуш – шлунок тварини (на вашу фантазію);

Лагута – різновид квасолі (відповідно – круглолиця людина);

Левада – “гладкий” (асоціація: “широкий”, “безмежний”);

Луцан – “мордань” (зневажлива звукова сполука – порівн. “наварила *Луця*, що не їстиме й цюця”);

Варава – “грубий” (асоціація – варвар);

Глоба – діал. “кара”, хоча логічно виводиться зі значенням “зігнуте дерево” (порівн. суглоб, голобля). У слов’янських мовах – із загальним значенням “вставити” (псл. “жолоб”);

Тарабура – “нерозбірлива мова” (порівн. рос. тарабарщина).

Воробей – притаманне українській антропонімії, хоча й відповідає російському варіантові (на відміну від *Горобець*). Проте оскільки в російській такого типу прізвищ не може бути апіорі (хоча прізвиська були), ми звертаємось до етимології й бачимо, що в основі лежить праслов’янський формант *верб-*, а тому дає західноукраїнські рефлексії *воробій*, *воробець*, або й *оробець*.

З лексичного ж боку в українській антропонімії поряд з автентичними одиницями наявні й слова іншомовного походження, що на діалектному ґрунті давно вже узвичаїлись. Але їх етимологія часом викликає значну цікавість:

Абба – від араб. авва, що сходиться до д/євр. “батько” (гр., ст.сл. авва “знавець писання”). Зазначається й тюркська етимологія, через що слово вживалося і як титул на Сході – одночасно із Заходом, де відоме похідне аббат (лат. abbas, фр. abbe, англ. abbot, італ. abbate, нім. Abat).

До речі, як нам здається, українське прізвище *Варава* (*Варавенко*) також сходиться до цієї етимологічної історії: наявний формант *вар* ← араб., д/євр. “син”. Тобто “син Авви”, або “син свого батька”

Часто подібні випадки не виявляють однозначно етнічної ідентифікації, оскільки у сільській місцевості можуть асоціюватись із тією ж таки фаховою ознакою (найчастіше це стосується західного регіону – через колишній зв’язок із германомовною метрополією): *Шнайдер*, *Цімерман* – як прізвиська ковалів, теслярів тощо.

Цікаве явище становлять прізвища, які безпосередньо походять від імен (однозвучні):

Віктор – навряд чи від характеристики “переможець”, а безпосередньо від імені предка (і зараз серед вуличних прізвиськ у сільській місцевості зустрічаються *Віктори* – на позначення певної родини, яка поряд із тим має офіційне прізвище. Це є досить поширеним явищем і потребує окремого вивчення: порівн. *Максими*, *Ковалі* тощо).

Єсип – від Осип, Йосип, Іосиф, євр. Йозеф “він (Бог) додасть” (із фонетичними варіантами).

Прізвищем також може бути і похідна форма від імені, але не зі значенням присвійності (традиційна риса антропонімікону більшості національних мов, де навіть *Семенко* означатиме “дитина Семена”), а з суфіксами зменшеності: *Павлусь*, *Павлик*.

Щодо антропоніма Адам І. Огієнко зазначає, що в євреїв такого власного імені не існує, оскільки воно етимологізується з давньоєврейського значення “людина” – тобто так називались і чоловік, і жінка, і земля – Adam. Тому це ім’я активно вживається в антропонімії католицького світу, хоча українські похідні типу *Адаменко*, *Адамчук* не обов’язково ідентифікують поляка чи чеха (чи й єврея зрештою) за етнічним походженням.

Зрештою можна зазначити, що в плані деривації українські прізвища походять:

- від апелятивів: *Кабан*, *Хижак*, *Кучма*, *Зубенко*;
- від означень: *Головатий*, *Дикий*, *Горілий*, *Білоус*;
- від імен: *Семен*, *Богдан*, *Павлусь*;
- від патронімів: *Максимович*, *Петрович*;
- від етнізмів: *Бойко*, *Лемків*, *Жиденко*, *Волощук*;
- від місцевості: *Хмельницький*, *Долина*, *Підгірний*;

- від діяльності: *Слюсар, Пасічний, Кравченко*;
- від числівників: *Половинко, Третьяченко, Півторак*;
- від дієслівних форм: *Рева, Чуйко, Бачинський*;
- від службових слів: *Гевко, Гайдученко*;
- від словосполучень: *Паливода, Дерипана*.

Оскільки найбільше з цього масиву похідних від апелятивів, то вони можуть поділятися на назви тварин і рослин (*Сорока, Капуста, Цибуленко, Медвідь*); діалектні форми (*Бурак, Боднар, Медведенко, Періг*); архаїзми (*Гуменюк, Грабар, Котляренко*); штучні назви (*Французов, Бедний, Первомайський*).

Також штучно утворювались прізвища внаслідок своєрідного калькованого перекладу: *Сперанський* (від *Надії*), *Касторський* (від *Боброва*), *Востоков* (від нім. *Остенек*).

При всьому відзначаємо відносну (а порівняно з територією Росії – беззаперечну) свободу у наданні офіційних прізвищ на території України: людина приходила до клерка і на його питання про особове найменування називала у більшості випадків своє вуличне прізвисько. Зрозуміло, що були випадки надання батьківського імені чи материнського або ситуації взагалі парадоксальні. Наприклад, прізвище *Яруський* пояснюється лише одним чином: селянин не розумів, якого саме імені вимагає від нього клерк, і повторював: “я руський”. Що, до речі, свідчить і ще про один недолік, який супроводжує офіційне фіксування осіб за прізвищами, – фахову неграмотність паспортистів, від чого виникло надто вже багато помилок, навіть орфографічних, у сфері антропоніміки.

Зрозуміло, що саме така характеристика стає одним з аргументів на користь загальної органічності певної мови, позаяк антропонімія початково передбачає все ж таки серйозний облік, документування та зрештою кодифікацію, а органічність є ознакою певної мовної свободи.

Як ми вже зазначали, давні прізвиська становлять органічне джерело (й логічне до того ж, оскільки найменування давалось за зовнішньою чи внутрішньою ознакою відповідної особи), за яким буде цікаво спостерігати й процес розвитку семантики чи випадки метафоричності.

Наприклад, прізвище *Недбайло* має прозору семантику – “лінива, недбала людина”, якій також відповідають і менш прозорі *Паталах* чи *Баглай*.

Такими ж прозорими за семантикою є *Рева, Кваша, Мовчан*. А от нечасте прізвисько *Февраль* трактувалося як “не дуже розумна людина” (бо місяць неповний). Зрозуміло, що це утворення більш сучасне, оскільки сторічна давність мала б варіант *Хівраль, Херваль* тощо, не кажучи вже про відлітературне *Лютий*, яке мало б уже іншу семантику.

Семантична прозорість може мати й діахронічну природу. Наприклад, етранжизм свого часу – угор. *kucsma* “хутряна шапка” – призвичаївся в діалектній мові аж до рівня етнічної прийнятності та прозорості, що давало змогу метафоризуватись. Тобто кучма стало атрибутом на позначення людини з кучерявим волоссям і відповідно – прізвищем для такої особи, а надалі й кодифікованим прізвищем.

Зазначимо, що прізвиська (вуличні) й донині формуються та використовуються в сільській місцевості (та й у приватному міському секторі), виявляючи більшою мірою сучасні форми: *Депутат* (“зовні поважний”), *Мала, Спичка* (за зовнішніми ознаками), а також *Мент, Марadona, Студент, Музикант* (за більш глибокими особистими ознаками, зокрема й фаховими). Щоправда, ми маємо сумнів у тому, що зазначені прізвиська існуватимуть довго (зрозуміло, що офіційними прізвищами, як було два сторіччя тому, вони вже не стануть). Тобто понад одне-два покоління носіїв їх не

зможуть мати (як, скажімо, вуличні відіменні прізвиська Віктори, Семени, Михаї тощо).

Головна причина цього така: зазначені первинні апелятиви та власні назви мають пізні походження (чи є новітніми етранжизмами). Що ж до давніх первинних, то вони часом зберігаються досить довго, а коли територія їх вживання діалектно чи етично ізольована – то й сотні років. Такі прізвиська, наприклад, зустрічаємо в Прикарпатті: всі в с. Розтоки Косівського району з діда-прадіда знають родину *Ханаків* (офіційно – *Данилюків*), яка займається донині торгівлею, що й становить ідеальний приклад лексико-семантичної співвіднесеності.

Напис на могильній плиті *Гілюк Марія Скакунечка* ілюструє, що остання лексична одиниця є також своєрідним прізвиськом: потім Скакунівський позначав межу території, що була віддана батьком за донькою як придане.

Зрозуміло, що ми є носіями прізвища, наданого колись нашому пращуру. Часом воно має безпосередню форму апелятива, але більшою мірою утворюється за допомогою формантів, які вказують на приналежність до відповідного родоводу.

Якщо розподіляти за особливостями наріч української мови, то коли у південно-східному, для якого властива козацька традиція називання, вираховується прізвищ з формантом *-енко* – 60 % від усього масиву, *-ський* – 5 %, *-ий* – 6 %, *-ич*, *-ович* – 3,5%, відапелятивних – 19 %, то південно-західному найбільш властиві суфікси *-ук*, *-ишин* (*Карп'юк*, *Панчишин*, *Андріяшук*), суфіксальні родові форми: *Карпенчук* (чоловік) – *Карпенчучка* (дружина) – *Карпенчуків* (син) – *Карпенчуківна* (дочка), неофіційні форми (*Василь Приліпського Михайла*), вуличні прізвиська, які, щоправда, характерні всім українським селам.

Що ж до українських прізвищ на *-ин*, *-ів*, *-ишин*, то вони передають присвійну форму (“чий”) і походять із Заходу України. Вчені зазначають, що третя модель має материнську природу: *Михайло* (батько) – *Михайлиха* (дружина, мати) – *Михайлишин* (її син).

Коли розглядати утворення найпродуктивніших українських моделей прізвищ, то дізнаємося, що форми з суфіксом *-енк(о)* утворились як патронімічні чи й матронімічні назви синів за ім'ям, професією чи якоюсь властивістю батька (рідше матері), а пізніше – за місцем проживання (*Кравченко*, *Дехтяренко*, *Козаченко*, *Киселенко* фіксуються у 1552 році, *Коваленко* – в “Енеїді” Котляревського). Виник сам суфікс у період після занепаду редукованих, і тому звук *e* не змінився на *i*.

Простіше кажучи, первинний суфікс *-еня*, як і загальні іменники з ним (*зайчєня*, *козєня*, *хлопчєня*), зумовлював значення здрібності, недорослості : *Чумаченко* – первісне “син чумака”, “малий чумак”, *Зайченко* – “син Зайця” (за прізвиськом батька), *Андрієнко* (син Андрія).

Як доказ широкого поширення цієї моделі антропоніма вченими наводяться пам'ятки XVI-XVII століть, які фіксують події на Сході України. У козацьких реєстрах, складених після Зборівської угоди 1649 р., антропоніми цього типу мають абсолютну кількісну перевагу над всіма іншими – 60 % від усього складу назв. Однією з причин зазначається факт фіксації в реєстрах саме молодих козаків, тоді як їхні батьки мали найменування власне апелятивне: *Коваль*, *Зуб*, *Сотник*. Тобто значення “малий” було тоді ще активніше за значення особистої назви.

Із суфіксом *-ук* також творились назви синів від імені, професії чи якоїсь іншої властивості батьків : *Іванчук* (1414 рік), *Березюк*, *Рибачук*, *Чабанюк* (1649 рік). Такі слова первинно мали аналогічне значення, що й на *-енко* : *Козлюк* – “малий козел”, *Барчук* – “син барина” тощо. Ці форми найчастіші на Заході України.

Ученими наводяться приклади зі словника Б. Грінченка – як похідні від назв осіб за ремеслом, професією і родом діяльності : *Коваленко* – “син коваля”, *Ковальчук* – “син коваля” і “учень коваля”; *Писаренко* – “син писаря” і *Писарчук* – “син писаря”, “молодий писар, канцелярист”; *Циганенко* – “син цигана” і *Циганчук* – “син цигана”, “молодий циган”; *Бондаренко* – “син бондаря” і *Бондарчук* – “підмайстер бондаря”; *Шевченко* – “син шевця” і *Шевчук* – “підмайстер у шевця, учень шевця” та ін.

Як найменування за батьком слова на *-ук* фіксуються вже в джерелах XVI ст. з території західного регіону: *Сенко Павлюк*, *Омельян Менюк*, *Сава Сниманюк* та ін. Пізніше вони подані вже і в козацьких реєстрах: *Федор Гаврук*, *Пилип Бунчук*, *Грицько Карасюк* та ін. Зрештою разом із патроніми на *-енко* вони протягом XIX ст. переходять до розряду спадкових прізвищ.

Суфікс *-к(о)* також початково мав значення “малий...” (*Юрко* – 1370 рік), але у функції прізвища такі форми втратили зменшено-здрібніле значення, неначе субстантивувались.

Як похідні від імені чи прізвиська батька відомі також утворення на *-ак* (*-як*), *-чак*: *Битяк*, *Марунчак*, *Грещак*, *Собчак* та деякі інші типи антропонімів, менш активні серед українських прізвищ, – утворення на *-енок*, *-онок* (*Дудиченок*, *Борисенок*), *-еня* (*Микитеня*).

Зрозуміло, що активно вживались і відапелятивні форми зі складання основ: *Черноусь* (1421 рік).

Українці можуть пишатися прізвищами, що походять від козацьких прізвищ і не мають аналогій в антропонімії інших слов'янських мов, – метафоричних форм, які передають як певні атрибути, так і гумористичний настрій козацтва: *Задержіст*, *Куйбіда*, *Нагнибіда*, *Непийтиво*, *Підкуймуха*, *Паливода*, *Перебийніс*, *Прудивус*, *Півтораус*, *Убийвовк*, та ін. Такі прізвиська могли, зрозуміло, даватися і в селі. Наприклад, *Добривечором* міг зватися селянин, який любив ходити в гості вечорами абощо.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, за основою прізвища можна визначити рід занять першого його носія, а за суфіксом – регіон проживання його нащадків. Наприклад, *Коваль*, *Коваленко*, *Ковалевський* більш притаманні Лівобережній Україні (Сходу), *Ковальчук*, *Ковалик* – Правобережній (Заходу), *Ковальов* – Білорусі, а тому, можливо, – Північній Україні.

Прізвище – вже як історизм або архаїзм – зберігає назву професії прашура : *Бондар* – майстер з виготовлення діжок; *Гончар* – виробів з глини; *Стельмах* виготовляв вози; *Кушнір* вичиняв хутро та шив хутрянні вироби; *Лимар* виготовляв ремінну зброю; *Бортник* займався лісовим бджільництвом; *Гутник* виробляв посуд та інші речі зі скла.

Коли родове прізвище *Скрипниченко*, *Дудка*, *Сопілканич* або *Басистий*, то рід цей музичний та співоочий, у всякому разі колись був таким.

Як чуємо прізвища *Попенко*, *Дяченко*, *Пономарчук*, *Паламарук*, то переймаємося пошаною, оскільки то нащадки священнослужителів.

Боярський, *Войтенко*, *Вознюк*, *Комісаренко*, *Ратушняк*, *Солдатенко*, *Гуменний*, *Присяжнюк* указують на своє начальственне походження, а *Козачук*, *Сотниченко*, *Гармаш*, *Пушкаренко*, *Гайдамачук*, *Отаманенко* відразу налаштовують сприймати їх як воїнів – захисників України.

Відчуття жалю та деяку поблажливість викликають прізвища *Безпояско*, *Бездольний*, *Безклубий*, *Кривохижа* – як показники бідності, а також *Малик*, *Коротун*, *Кривоніс*, *Щербанюк*, *Мовчан*, *Горбатенко*, *Плаксії* – як особи, що мають якісь зовнішні вади; цікавість до орієнтування на місцевості – *Задорожній*, *Загребельний*,

Луговий, Лісовський, Підгайний, Гай, Нижник; до регіону – Бойко, Волинець, Подолян, Гуцул, Поліщук, Задніпровський.

Можна визначити етнічну приналежність пращурів (і нинішніх нащадків за умови дотримання традицій свого родоводу): *Литвинчук* (литвинами в Україні називали литовців і білорусів), *Турчин*, *Москаль*, *Циганенко*, *Ляшко*, *Молдован*, *Татарський*. Хоча слід зауважити, що далеко не завжди перший носій такого прізвиська належав до неукраїнського етносу. Кобзар з Шевченкової поеми “Гайдамаки” пояснює: “Та я й не волох; так тільки – був колись у Волощині, а люде й звать Волохом, сам не знаю за що” (сучасні прізвища *Волощук*, *Волошин*, *Волощенко*). *Москалями* називали не лише росіян, але й – частіше – солдатів (“Москалева криниця”, “Москаль-чарівник”).

Зрештою можемо визначити українські прізвища як одне з джерел вивчення історії рідного краю, мови та культури. Ці найменування ще раз підтверджують істину про безмежний талант українського народу як творця.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому сфера антропонімії потребує виконання прикладних функцій – наприклад, ознайомлення української молоді з історією українських прізвищ, які становлять один із найбільш різноманітних антропонімічних комплексів у світі.

Список використаних джерел

1. Демченко В. М. Державна сутність і мовна наповненість прізвища як офіційної назви особи / Демченко В. М. // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : [зб-к наук. праць ХНТУ]. – Вип. 2. – Херсон, 2010. – С. 190-195.
2. Демченко В. М. Українські прізвища: історія, походження, правопис : [науково-практичний посібник] / Демченко В. М. – Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2009.
3. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ / Редько Ю. К. – К., 1969.
4. Железняк І. До історії українських прізвищ / Железняк І. // Мовознавство. – 1987. – № 5.
5. Карпенко Ю. О. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження / Карпенко Ю. О. // Записки з ономастики. – Вип. 4.
6. Єфименко І.В. З історії виникнення та розвитку українських прізвищевих назв / Єфименко І.В. // Мовознавство. – 2002. – № 5.
7. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини / Укл. Чабаненко В.А.: [у 4-х т.]. – Запоріжжя, 1992; Етимологічний словник української мови: [у 7 томах]. – К., 1984; Скрипник Л., Дзятківська Н. Власні імена людей : [словник-довідник] / Скрипник Л., Дзятківська Н. – К., 1996. – 335 с.